https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Toxirova Diyora Voxid qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti 2-kurs talabasi

tohirovadiyora89@gmail.com

SUN'IY INTELLEKTNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH: GLOBAL YONDASHUVLAR VA TENDENSIYALAR

Annotatsiya. Ushbu maqolada sun'iy intellektning huquqiy tartibga solishning tartib qoidalari, mexanizmlari va tashqi omillarga qanday ta'sir o'tkazishini tahlil qiladi. Sun'iy intellekt har qanday sohada qanday ahamiyat kasb etishini qolaversa xorijiy davlatlarda sun'iy intellektni tartibga solishning huquqiy choralarini global tajriba asosida tahlil qiladi. Maqolada AQSH, Xitoy, Yaponiya, Yevropa Ittifoqi, Buyuk Britaniya kabi davlatlarda sun'iy intellektni tartibga solishning asosiy huquqiy modellari o'rganilib ularning o'ziga xos jihatlari ochib beriladi. Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalarining inson huquqlari masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Qolaversa, tahlil asosida global tendensiyalar aniqlanib, sun'iy intellektni huquqiy tartibga solishning samarali mexanizmlariga doir masalalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, huquqiy mexanizm, inson huquqlari, huquqiy tartibga solish, global tajriba, raqamli texnologiya.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ГЛОБАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ И ТЕНДЕНЦИИ.

Аннотация. В данной статье анализируются правила, механизмы и внешние факторы правового регулирования искусственного интеллекта. Помимо важности искусственного интеллекта в любой области, анализируются правовые меры регулирования искусственного интеллекта в зарубежных странах на основе глобального опыта. В статье изучаются основные правовые модели регулирования искусственного интеллекта в

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

таких странах, как США, Китай, Япония, Европейский союз, Великобритания, и раскрываются их специфические аспекты. Особое внимание также уделяется вопросам прав человека в контексте технологий искусственного интеллекта. Кроме того, на основе анализа выявляются глобальные тенденции и поднимаются вопросы, связанные с эффективными механизмами правового регулирования искусственного интеллекта.

Ключевые слова: искусственный интеллект, правовой механизм, права человека, правовое регулирование, глобальный опыт, цифровые технологии.

LEGAL REGULATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: GLOBAL APPROACHES AND TRENDS.

Abstract. This article analyzes the rules, mechanisms and external factors of legal regulation of artificial intelligence. In addition to the importance of artificial intelligence in any field, it analyzes the legal measures for regulating artificial intelligence in foreign countries based on global experience. The article studies the main legal models for regulating artificial intelligence in countries such as the USA. China, Japan. European Union. Great Britain and reveals their specific aspects. Special attention is also paid to human rights issues of artificial intelligence technologies. In addition, based on the analysis, global trends are identified and issues related to effective mechanisms for legal regulation of artificial intelligence are put forward.

Keywords: artificial intelligence, legal mechanism, human rights, legal regulation, global experience, digital technology.

I.Kirish:

Bilamizki, XXI asr texnologiyalar rivoj topgan har jabhada yuksalib borayotgan davr hisoblanadi. Bugungi kunda sun’iy intellektga bo’lgan ehtiyoj tobora ortib rivojlanib bormoqda va har bir insonning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Har bir sohada o’zining mavqeini tobora yuksaltirib hamda

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

insonlarning ehtiyojlarini samarali qondirishida asosiy rol o'ynamoqda. Butun dunyoda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi zamonaviy telekommunikasiya hamda internetning keng ommalashuvi robototexnika va dasturlash rivojlanishini yangi bosqichga ya'ni to'rtinchi sanoat inqilobi davriga olib chiqdi. Qolaversa, huquqiy mexanizmlarga ham o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Shuningdek sun'iy intellektning huquqiy javobgarlik choralari inson huquqlarini himoya qilish kabi turli xil masalalarda ahamiyat kasb etmoqda. Butun dunyoda sun'iy intellektning huquqiy mexanizmlari ishlab chiqilmoqda. Shuni inobatga olgan holda, u bilan vujudga kelishi mumkin bo'lgan masalalarni huquqiy tartibga solish ham milliy, ham xalqaro miqyosda olimlar, tadqiqotchilar oldidagi kun tartibi bo'ladi. [1]McKinsey Global instituti prognozlariga ko'ra, sun'iy intellekt 2030-yilga borib taxminan 13 trillion AQSH dolllari miqdoridagi qo'shimcha iqtisodiy mahsulot ishlab chiqarishi mumkin, bu esa global YaIMni har yili taxminan 1,2 foiziga oshirish hisobiga amalga oshiriladi. Sun'iy intellektning tobora jahon hamjamiyatida ahamiyati ortib borayotganini yaqqol ko'rishimiz mumkin.

II.Metodologiya

XX asrning 80-yillari sun'iy intellekt kashfiyot deya e'tirof etila boshlandi. Tadqiqotlarning huquqiy asosini qonunlar, statistik ma'lumotlar farmon va strategiyalar shu sohadagi ilmiy-tadqiqotlar tashkil qiladi. Sun'iy intellektni huquqiy tartibga solishda ilmiy-tadqiqotning statistik, eksperimental metodlari qo'llanilgan. Sun'iy intellektning xavfli jihatlari ham bordir. Bularning eng xavflisi odamlarning ishsiz qolib ketishidir. Buning asosiy sababi shuki, sun'iy intellekt inson qilishi mumkin bo'lgan ko'p vazifalarni bajara boshladi va bu odamlarning ish o'rinlarini yo'qotishga olib kelmoqda. Jahon iqtisodiy forumining kelajak ish o'rinlari haqidagi hisobotiga ko'ra, keyingi besh yilda hozir mavjud ish o'rinlarining 23 foizi o'zgarishga uchraydi: 69 mln ish o'rini yaratilishi, 83 mln ish o'rni esa yo' bo'lib ketishi ketishi kutilyapti. Bu global miqyosda ish o'rinlarining 14 mlni, ya'ni

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

2 foizi yo' bo'lib ketishi mumkinligini anglatadi. Masalan, sun'iy intellekt namunasi bo'lgan ChatGPT AQSHda 4,8 mln ish o'rnini egallashi prognoz qilinmoqda. Qisqaradigan ish o'rinlari, kasblarning yo'qolib ketishiga sun'iy intellekt sabab bo'lmoqda. Chunki sun'iy intellekt ishchilar, xodimlar bajaradigan ish o'rinlari va vazifalarini qila boshlagach, inson mehnatiga hojat qolmasligini ko'rsatmoqda. Sun'iy intellektning salbiy tomonlari hamma narsada bor. Ushbu kazusni mukammal tahlil qilishda ilmiy amaliy manbalarga murojaat qilingan.

III.Natijalar

Yuridik xizmat ko'rsatish sohasida sun'iy intellektning texnologiyalaridan foydalanayotganligimiz buning yaqqol dalilidir. Masalan, Germaniyadagi milliy qonunlar, fuqarolik, jinoiy va ommaviy huquqlar, shuningdek, ular bilan bog'liq sohalar, hamda transmilliy va xalqaro huquq normalari, Yevropa Ittifoqi qonunlari odatda qo'llaniladi. Bu jarayonlarda javobgarlik masalasi ham ahamiyatlidir. Bu borada Sardor Bozarov xorijiy mamlakatlar qonunchiligida sun'iy intellekt tomonidan sodir etilgan delikt uchun fuqarolik-huquqiy javobgarlikka tortishning bir qancha yondashuvlarini ilmiy jihatdan tahlil etgan. Unga ko'ra, birinchi model, "The Perpetration-by-Another" (boshqa shaxs orqali sodir etish). Ikkinchi model, "The Natural-Probable-Consequence Liability" (tabiiy, ehtimoliy oqibat). Uchinchi model, "The Direct Liability" (to'g'ridan to'g'ri javobgarlik) kabi turlarga bo'lgan. O'zbekiston Respublikasida ham sun'iy intellekt borasida ko'plab qaror va farmonlar bor va sun'iy intellektga bo'lgan e'tibor kundan-kunga ortib bormoqda.. 2021-yilning 17-fevral kuni "Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori qabul qilindi. Mazkur Qarordan ko'zlangan maqsad – "Raqamli O’zbekiston – 2030” Strategiyasiga muvofiq sun’iy intellekt texnologiyalarini qo’llash va ularni mamalkatimizda isloh qilish. 2030-yilgacha qo’yilgan asosiy maqsad –[3] Normativ huquqiy bazani shakllantirish: sohada yangi qonun va qoidalar ishlab chiqish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Texnik infratuzilma yaratish. 2]Generativ SI 2020-yillarda eng ko'p e'tiborni tortgan sohalardan biri bo'lib, OpenAI yordamida GPT-3 va DALL-E kabi texnologiyalar bunga misoldir. Bu o'z-o'zidan yangi kuchayib, jamiyat oldida yangi va sotib olishni keltirishi muqarrar.

IV.Muhokama OECD va UNESCO kabi xalqaro tashkilotlar sun'iy intellektni tartibga solishga milliy yondashuvlar uchun asosiy asos bo'lib xizmat qiladigan asosiy tavsiyalarni ishlab chiqdilar. OECD 2024-yilda o'zining sun'iy intellekt tamoyillarini yangiladi , a'zo davlatlarga moslashuvchan ko'rsatmalar berish maqsadida inklyuziv o'sish, shaffoflik va hisobdorlik kabi qadriyatlarga urg'u berdi.

Sun’iy intellektning huquqiy tartibga solish mexanizmlari.

Yevropa Ittifoqi	AQSH	Yaponiya	Xitoy	Buyuk Britaniya

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

2025-yil iyul oyida Yevropa Komissiyasi 2025-yil avgust oyida kuchga kirgan umumiy maqsadli sun'iy intellekt modellari (GPAI) bo'yicha ko'rsatmalarni e'lon qildi , bu esa shaffoflik va hisobdorlikni oshirdi.	**Qo'shma Shtatlarda sun'iy intellektni tartibga solish 2025-yil iyul oyida chiqarilgan Amerikaning sun'iy intellekt bo'yicha harakatlar rejasiga asoslangan bo'lib , unda bozor erkinliklari, ortiqcha qoidalarni bartaraf etish va texnologiyalar eksporti ustuvor ahamiyatga ega.**	**2025-yilgi AIni rivojlantirish to'g'risidagi qonun misol bo'la oladi , bu esa minimal cheklovlar bilan tezkor texnologik rivojlanishni osonlashtiradi.**	**Xitoy qat'iy markazlashtirilgan yondashuvni joriy etadi va 2023-yil 15-avgustdan kuchga kiradigan Generativ AI xizmatlarini boshqarish bo'yicha vaqtinchalik chora-tadbirlar orqali AIni tartibga soladi**	**Hukumat tomonidan 2023-yil 29-martda e'lon qilingan "Sun'iy intellektni tartibga solishga innovatsion yondashuv" ga asoslanadi , unda beshta asosiy tamoyil belgilangan: xavfsizlik, himoya va mustahkamlik; tegishli shaffoflik va tushuntirish; adolat; hisobdorlik va boshqaruv; va raqobatbardoshlik va himoya.**

[4]Yevropa Ittifoqi AI qonunini AIni tartibga solish bo'yicha birinchi keng qamrovli qonunchilik vositasi sifatida qabul qildi, unda tizimlar xavf darajalariga, ya'ni qabul qilib bo'lmaydigan xavf, yuqori xavf, cheklangan xavf va minimal xavfga qarab tasniflanadi. Asosiy manfaatdor tomonlar, jumladan, provayderlar, ishlab chiquvchilar va foydalanuvchilar, Yevropa Ittifoqining Asosiy huquqlar

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Xartiyasiga muvofiq insonning asosiy huquqlarini himoya qilishga urg'u berilgan holda aniq belgilangan majburiyatlarga ega.

Hozirgi vaqtda **Amerika**ning AI Harakatlar Rejasi to'liq amalga oshirilmagan strategik hujjat bo'lib, uning bajarilishini doimiy monitoring qilishni va qonunchilikka potentsial o'zgartirishlar kiritishni talab qiladi. Yevropa Ittifoqidan farqli o'laroq, AQSh 2025-yil aprel oyidagi EO 14277 va 14278 kabi tavsiyalar va ijro etuvchi buyruqlarni qo'llab-quvvatlab, yagona keng qamrovli qonundan voz kechadi.

Buyuk Britaniya sun'iy intellektni tartibga solishga moslashuvchan, sektorga xos yondashuvga amal qiladi va yagona keng qamrovli qonundan qochadi. Bundan tashqari, ushbu reja qonunchilikka o'zgartirishlar kiritishni, jumladan, 2025-yilda Sun'iy intellekt (tartibga solish) to'g'risidagi qonun loyihasini qabul qilishni e'lon qiladi, bu qonun Buyuk Britaniyada innovatsiyalarni rag'batlantirish bilan birga, sun'iy intellekt xavflarini nazorat qilish va tartibga solish uchun sun'iy intellekt vakolatini yaratishga qaratilgan.

AQSh, aksincha, bozor erkinliklari va hukumatning minimal aralashuviga ustuvor ahamiyat beradi, innovatsiyalar va global yetakchilikni rag'batlantiradi, ammo axloqiy nazoratning yetarli emasligi xavfini tug'diradi.

Buyuk Britaniya tizimli xavflarni bartaraf etish uchun takomillashtirishni talab qilsa-da, innovatsiya va xavfsizlikni muvozanatlashtirib, mavjud tartibga solish tizimlariga tamoyillarni integratsiya qiluvchi moslashuvchan sektorga xos yondashuv bilan oraliq mavqeni egallaydi.

Yaponiya sun'iy intellektni tartibga solishda "yengil" yondashuvni qo'llaydi, innovatsiyalarni rag'batlantirish va mavjud qonunlardan foydalanishga urg'u beradi.

Xitoy qat'iy markazlashtirilgan yondashuvni joriy etadi bu milliy xavfsizlikni ta'minlash uchun kontent va ma'lumotlarni nazorat qilishga qaratilgan, ammo "mos kelmaydigan" mahsulotlarni olib tashlash orqali innovatsiya erkinligini cheklashi

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

mumkin. Umuman olganda, OECD va UNESCOning xalqaro tavsiyalari uyg'unlashtirish uchun ko'prik bo'lib xizmat qiladi, ammo milliy tafovutlar global muvofiqlashtirish zarurligini ta'kidlaydi.

V. Xulosa

Ta’kidlash joizki, ayni vaqtda juda ham jadal rivojlanib borayotgan davrda yashamoqdamiz. Bu davrda sun'iy intellektning ahamiyati oshib bormoqda. Sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan ma'lumotlar va algoritmlar huquqiy tartibga solishning kengayishiga olib kelishi mumkin. Bu ma'lumotlar va algoritmlar insonga zarar yetkazadigan voqealar(masalan, diskriminatsiya, siyosiy manipulyatsiyalar) yuzaga kelishi mumkinligi bilan bog'liq xavfni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt tomonidan qabul qilingan qarorlar insonga qanday ta'sir etadi va ularning huquqiy tartibga solishda o'z vazifasini bajarish kerakligi muammolari mavjud. Dunyo mamlakatlaridan global yondashuvlar bilan amaliy tajriba olar ekanmiz. Uni sun’iy intellektga bo’lgan e’tibori ham yaqqol ko’zga tashlanadi. Mamlakatlarning sun’iy intellekt bo’yicha ishlab chiqayotgan huquqiy mexanizmlari joriy etilishini ko’rishimiz mumkin. Huquq, siyosat va texnologiya sohasidagi mutaxassislar va policy-makerlar bu muammolarni hal qilish uchun ko'plab yondashuvlar va usullarni o'rganib chiqishmoqda.Sun'iy intellekt sohasidagi huquqiy tartibga solishning kengayishiga ega bo'lgan tadqiqotlar va siyosat rivojlanishlari bu muammolarni hal qilish uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmadova G. Sun’iy intellektni huquqiy tartibga solish. // Oriental Renaissance: Innovative, educational and social sciences jurnali. – 2024. – B. 561-564
2. Infocom portal. - https://infocom.uz – 17.12.2024
3. Mardonov A. Sun’iy intellekt strategiyasini bilasizmi?. – Yangi O’zbekiston, 25.08.2025 - https://yuz.uz

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

4. The AI ethics and integrity international Association (AIEI) is a non-profit organization based in Bern, Switzerland and lisabon, Portugal. Global Approaches to AI Regulation: A comperative Guideline. – https://ai-ei.org
5. https://www.lex.uz PQ-358-son 14.10.2024. “Sun’iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to’g’risida”.